Denisa-Maria TOUT
(Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Haţieganu”, Cluj-Napoca)

Din lexicul superstiţiilor populare sălăjene

Abstract: (*Words related to popular superstitions from Sălaj*) The current study, entitled *Words related to popular superstitions from Sălaj*, focuses on the authentic local folklore, as well as on the terminology of this field. Throughout centuries, people from Sălaj forged their own folklore which is rich in artistic creations, popular customs and traditions, but, besides this, the local people pay much attention to superstitions, popular beliefs and magical practices. The topic includes the lexical peculiarities of this region, as well as the sociocultural and anthropological aspects. The linguistic area includes numerous words from the terminology of the topic in discussion, where the richness of the material permits us to provide an analysis of the terms and syntagms. Therefore, the paper is going to focus on these terminologies, mainly from an etymological and semantic perspective.

Keywords: *popular beliefs, superstitions, lexical peculiarities*

Rezumat: Studiul de faţă, *Din lexicul superstiţiilor populare sălăjene*, vizează atât aspectele zonale de folclor autentic din judeţul Sălaj, cât şi prezentarea terminologiei acestui domeniu. De-a lungul timpului, sălăjenii şi-au făurit propriul folclor, bogat în creaţii artistice, în obiceiuri şi în tradiţii populare, dar, pe lângă acesta, oamenii locului acordă o imporanţă majoră superstiţiilor, credinţelor populare şi practicilor magice. Categoria abordată surprinde, pe de-o parte, particularităţile lexicale ale regiunii în discuţie şi, pe de altă parte, aspectele socioculturale şi antropologice. Aria lingvistică include numeroase cuvinte din terminologia domeniului vizat, în care bogăţia materialului ne permite să desfăşurăm o analiză a termenilor şi a sintagmelor. Astfel, în paginile lucrării, vom trata o parte a acestei terminologii, mai ales din perspectivă etimologică şi semantică.

Cuvinte-cheie: *credinţe populare*, *superstiţii*, *particularităţi lexicale*

Prin acest studiu, ne propunem să continuăm un studiu al nostru anterior, intitulat *Din lexicul credinţelor populare sălăjene*, unde am tratat o parte din credinţele sălăjenilor cu privire la sărbătorile verii: *Marţea dintre tunuri*, *Ilie*, *Pălie*, *Maria Magdalena* şi *Foca* respectate până astăzi în localităţile sălăjene.

Astfel, în lucrarea de faţă, vom prezenta o altă serie a credinţelor populare. Este vorba despre superstiţiile legate de sărbătorile de peste an: *Boboteaza*, *Floriile*, *Paştile*, *Sf. Gheorghe*, *Sânzienele* sau *Naşterea Sf. Ioan Botezătorul* şi *Sf. Andrei*, care vizează atât aspectele zonale de folclor autentic din judeţul Sălaj, cât şi un scurt inventar al terminologiei acestui domeniu.

Pentru început, considerăm că e necesar să discutăm pe marginea accepţiilor termenului *superstiţie*. În coloanele DEX, superstiţia este o „prejudecată care decurge

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

din credinţa primitivă, înapoiată în spirite bune şi rele, în farmece şi vrăji, în semne prevestitoare, în numere fatidice sau în alte rămăşiţe ale animismului şi magiei" (s.v.).

De asemenea, trebuie clarificată problematica distingerii unei credinţe de o superstiţie: „superstiţia este ceea ce decidem noi să fie superstiţie. Ea se exprimă sub forma unor credinţe sau a unor practici. Dificultatea de a deosebi o credinţă de o superstiţie, cum se încearcă mereu, provine din faptul că problema pusă astfel este falsă. O credinţă şi o superstiţie pot să nu se deosebească, de fapt, prin nimic, ceea ce contează este poziţia celui care operează distincţia. Iată cum glosează termenul *superstiţie* I. Aurel Candrea în *Dicţionarul enciclopedic ilustrat* «*Cartea românească*», tipărit între anii 1926 şi 1931: «credinţă deşartă, eres, teamă religioasă, neîntemeiată pe nimic, care inspiră omului acte şi păreri împotriva bunului-simţ şi a judecăţii sănătoase» (1233)" (Nicolau, Mihalache 2012, 8).

Explorând sfera domeniului, se mai consideră că „superstiţiile sunt produse brute, cel mai puţin elaborate ale acestui tip de operare mentală. Ele fac trecerea spre ritualuri şi nu pot fi total despărţite de mituri sau ritualuri. Din primele îşi extrag foarte multe simboluri, materie primă, în cele din urmă se organizează sistematic (...). Superstiţiile nu sunt simple speculaţii sau jocuri ale unei minţi neputincioase şi chinuite de frică faţă de o realitate pe care nu o poate cuprinde. Ele fac parte chiar din realitatea acelor persoane care cred în ele. Superstiţioşi nu sunt doar oamenii neputincioşi, cum şi credincioşi nu sunt doar cei care altora trezesc compătimirea" (Doamna Sofia 2000, 5-6).

Prima sărbătoare care deschide seria superstiţiilor este *Boboteaza*, care, de fapt, „încheie ciclul celor de Anul Nou şi care are loc pe 6 ianuarie. Cu această ocazie, sunt sfinţite apele, care astfel, vor păstra proprietăţi deosebite (curăţire, vindecare, dezlegare de rău) pentru o perioadă cuprinsă între 2 şi 6 săptămâni. Cu această apă se stropesc casa, grajdul, vitele şi chiar membrii familiei. Restul, împreună cu busuiocul cu care s-a stropit, este păstrat în casă cu mare grijă, căci uneori mai este nevoie de această apă. În perioada în care apele rămân sfinţite, se spune că nu e bine să se spele rufe la râu. Tot 6 ianuarie este ultima zi pentru peţit. De aceea, în această zi, se fac tot felul de ritualuri de magie erotică, se practică ghicitul în oglindă, se rostesc descântece de dragoste ş.a. în speranţa de a-şi visa ursitul, fetele tinere iau un fir din busuiocul sfinţit şi şi-l pun sub pernă, înainte de culcare" (Doamna Sofia 2000, 24-25).

Tot la Bobotează, „în ajun, fetele mari pun mărgelele ce le poartă la gât pe pragul uşii, ca să păşească preotul peste ele când vine cu botezul. Apoi le iau şi le pun la gât, ca să se mărite curând. Tot în ajunul bobotezei, câteva fete pun busuioc prin gard şi dimineaţa al cui va fi cu brumă, aceea ia bărbat bogat, iar a cui va fi fără brumă, va lua un sărăntoc (...). În ajunul bobotezei, fetele mari nu mănâncă nimic până a doua zi, ca să aibă noroc de soţ frumos şi harnic" (***1993, 97).

De altfel, în judeţul Sălaj, prin satele de pe valea Barcăului, copiii umblă în ajunul Bobotezei (sau, uneori, în ajunul Anului Nou), „cu *ţuraleisa*; este vorba despre cete de copii până în 15 ani, cu straiţe în spate, care umblă pe la toate casele din sat şi

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

dacă primesc un răspuns pozitiv la întrebarea: *Primiţi cu ţuraleisa*? încep urările pentru gazdă" (Burghele 2015, 22-23).

Semnalăm aici un prim termen, *ţuraleisa*, care este, de fapt, o variantă a cuvântului *chiraléisa* „[At: CANTEMIR, HR. / V: *~rel, ~lexa,~ arexa, ~aresa, ciuraleşa, ~ales* / E: ngr. χύριε ἐλέησον] 1. *i* (Mol) Formulă liturgică grecească (pentru «Doamne miluieşte») rostită de băieţii (sau chiar şi oamenii bătrâni) care însoţesc preotul când umblă cu botezul. 2. *sf.* (Mar; îe) A umbla cu ~ A merge cu procesiunea, strigând *chiraleisa* pentru îndepărtarea vreunei nenorociri abătute asupra satului. 3. *sf.* Litanie liturgică ortodoxă. 4. *sf.* (Mit; pop) Duh necurat. 5. *sf.* (Pop) Fiinţă fantastică" (MDA I s.v.).

În satele sălăjene, „«în ajunul Bobotezii fetele nemăritate postesc şi umblă tătă ziua, seara pun busuioc sub pernă fără să le vadă şi să le ştie nimeni. Noaptea o să viseze drăguţu» (Veronica Oprea, Tusa-Sălaj); «la Var, la Bobotează, fetele puneau pe o spată de la războiul de ţesut jumări de porc, pentru fiecare fată câte o *jumară*, care era denumită cu numele fetei. Aduceau un mâţ şi îl puneau să mănâne jumările. Fetele a căror jumări erau mâncate spuneau că se vor mărita în anul care va urma» (*apud* Gheorghe Şişeştean, *op. cit.*, p. 71); (...) «îşi făcea fetele şi de măritat, mereau pă la vrăjitoare, da io nu am fost, că nu era bine, da-ţi făcea, da nu era bine, că tră şi-l lese, cum leoo dat Dumnezo, aşe o trăbuit şi-l lese, o făcut cu de-a tăria şi nu o ieşit bine. Lasă-te în voia lui Dumnezău, că la ala nu-i poronceşte nime» (Iozafina Onica, Peceiu-Sălaj)" (Burghele 2015, 30-31).

Cuvântul marcat aici, *jumără (-ări)*, cu varianta în Banat, *jumarcă*, < germ. *schmarren* reprezintă „«mâncare cu ouă bătute prăjite în untură» (...), *cf*. mag. *zsumórka, morzsóka* «ouă bătute», sb., cr., *žmire* «jumări; ouă bătute», bg. *džumerki* «jumări»" (DER s.v.) şi denotă 1. 'resturile rezultate din topirea slăninii porcului'; 2. 'ouă bătute, papară'. În regiunile sălăjene, are înţelesul de „resturile rezultate din topirea slăninii porcului".

În localitatea Buciumi-Sălaj, busuiocul de la Bobotează se pune într-un *canceu* [*cancéu* < magh. *kancsó* (Tamás 1966, 162-163); (DLR II s.v.) „cană, urcior, căniţă"] de sticlă şi se păstrează tot anul, pentru că „nu face mucegai niciodată" şi păzeşte casa de cele rele.

În Duminica *Floriilor*, prin păstrarea în spaţii curate a mâţişorului (crengi / flori de salcie), se protejează casa de necurat şi de toate bolile.

Astfel, „în ziua de Florii, se înghiţesc mâţişoare sfinte spre a fi scutit de durerea de grumazi.

Tot atunci se ating vitele cu mâţişoare sfinţite, ca vitele peste an să fie înflorite, adică frumoase. Mâţişoarele se păstrează şi vara, la vreme de zloată, trăsnete şi grindină, se pune o crenguţă din ele pe foc şi se crede că fumul lor împrăştie zloata, trăsnetele şi grindina. Cum va fi în ziua de Florii, tot aşa va fi şi în ziua de Paşti. (...) În ziua de Florii e bine ca să umbli încins cu o nuia de salcie de la biserică, ca să nu te doară şalele" (Gorovei 2012, 136).

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

Cu privire la tradiţiile pascale, sălăjenii îşi amintesc episodul când: „oamenii ieşind de la biserică presară pe drum până acasă găoci de ouă roşii, căci tradiţia poporală spune, că ovreii au dat copiilor ouă roşii, ca să nu vestească că a înviat Christos” (Stoica, Lazar 1908, 98-99).

De sărbătoarea *Sfântului Gheorghe*, numit şi *Sângeorzul*, se leagă o serie de superstiţii. Astfel, cea mai cunoscută este apariţia strigoilor, iar pentru a preveni această prezenţă, se pune o crenguţă de rug la uşile şi ferestrele grajdurilor, respectiv se ung cu usturoi uşile şi porţile, iar la Rusalii, sălăjenii îşi aduc în case frunze de nuc sau de salcâm pe care le prind în cuie, iar crenguţele de tei le pun la icoane, uşi şi porţi.

În această zi, „oamenii se sculau mai repede pentru a avea o viaţă mai lungă, iar pentru a fi sănătoşi şi mănoşi şi harnici tot anul, tinerii satului se udau şi chiar se urzicau; se udau cu apă rece, să fie curaţi şi iuţi şi sănătoşi. [...] Tot acum, de Sângiorz, toată casa era împodobită cu ramuri verzi, pentru a asigura prosperitatea şi voioşia casei, dat fiind faptul că se credea că Sfântul Gheorghe este cel care aduce primăvara şi verdeaţa; uneori, verdeaţa se punea la poartă, ca să aducă noroc întregii gospodării. De Sângeorz, hotarele se transformau în adevărate ringuri de luptă pentru «strigoii de bucate», care voiau să ia mana vacilor şi a hotarelor” (Burghele 2015, 35).

Se mai spune că „în noaptea spre Sf. Gheorghe (noaptea de Mânicătoare, sora lui Sf. Gheorghe) vrăjitoarele o pornesc prin ţarină şi cutreieră toate sămănăturile descântând. În această noapte, se crede că se fac cele mai rele şi mai puternice vrăji, se ia mana vacilor şi rodul câmpurilor. (...) În Cernagora: Muntenegru, fetele se duc la fântână în zorii zilei de Sfântul Gheorghe şi privesc în adâncul ei până ochii li se umplu de lacrimi, crezând că astfel îşi văd în apă chipul «scrisului», «ursitului» lor. În Krajina (Serbia) fetele adună flori în seara spre Sf. Gheorghe, le fac chite şi, noaptea târziu, le aruncă pe acoperiş, «menind» fiecare chită pe numele unui flăcău din sat” (Ciauşanu 2001, 29-31).

În volumul *Carte de superstiţii* apărut la Iaşi, la Editura Porţile Orientului, în 1993, ni se relatează că, mai ales, în noaptea de Sf. Gheorghe, „umblă strigoii şi strigoaicele ca să ia mana de la vaci şi chiar puterea de la oameni. De aceea, înspre seară, fiecare om pune la uşa grajdului câte o creangă de *rug*, adică de măceş, ca să-l împiedice pe strigoi de a intra. Cine, în acea noapte, stă în grajd, sub o grapă cu colţii de fier, vede strigoii când vin şi-i poate chiar înhăţa. De multe ori, strigoaica vine să fure tot grâul din şura omului şi, cum nu poate să-l ducă singură, cheamă broscoii în ajutor, şi tot neamul broştesc cu gura cât o şură, aleargă la chemarea ei. Cu sutele şi cu miile vin, ca frunza şi ca iarba, şi fiecare broască, în gura ei, cară câte o grămăjoară din bucatele omului, de-l lasă sărac lipit pământului” (p. 22).

Pe cursul văii Zalăului, în localitatea Bocşa, aflăm: „şi Ráră la sfijntu Ď§órĎe, ála-R pă dnpă paşµ—. nj, ála, cînd cum pµIcă ápîR zîc... atnnĉ— naInµe puń&m cijt§-o cr§ángă Ďe rug în jam, că zîĉ& că şi nu vIe strîgó· şi la p¾rtă. ˜! pî la jámur— puń&R cijt§-o crengnţă mńicnţă Ďe *rug* că-R sălbátic, că-R Ďe oricáre puń&, Ďin dácă nu av&Ì atnnĉ— nu Rerá cînd am fost Ro nu ReráÌ atijţa trandafIr—. niĉi vórbă, n-o avnt ńImę

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

trandafIr— cînd am fo Ro fătă, aş& cum îR amn. s-o lăsát mnlµe obiĉ&Rur—” (Şamşodan Rozalia, Bocşa-Sălaj).

De Sf. Gheorghe, rugul dobândeşte o valenţă simbolică. Etimologic, *rug* < lat. *rubus* (DLR XIII s.v.) se referă la ‘numele dat unor arbuşti spinoşi din familia rozaceelor’, adică ‘măceş’.

Pe cursul râului Someş, în localitatea Cheud: „Ďe sfijntu Ď§órĎe să puń™ cr§ángă Ďe teg la p¾rtă... ásta-· o aminµíre. da, cr§ángă Ďe salcijm” (Fărcaş Vilma, Cheud-Sălaj).

Acelaşi obicei se practică şi pe cursul văii Sălajului, în localitatea Bulgari, unde informatoarea îşi aminteşte vag că: „la sfijntu Ď§órĎe, să dăĎ™ cu... ĉe şµiÌ... cu usturó·, să puń™Ì mlădIţă Ďe... cum să zijĉe? din-Šsta... sălbáµic, măĉiéş or ĉe să zijĉe să puń™ pî la porţ să nu vínă dnhurile rÿle.. strîgó·, nj, am aminµít acnma” (Lung Virginia, Bulgari-Sălaj).

În ceea ce priveşte termenul *strigoi*, acesta mai are şi denumirea de *moroi*, adică de duh al morţii.

„Se spune că vor deveni strigoi copiii care se nasc cu o pieliţă pe cap, copiii ucişi de mamele lor sau cei nebotezaţi. Se mai transformă în strigoi persoanele care îşi vând sufletul Necuratului, vrăjitoarele şi cei care se sinucid sau mor brusc. Mai pot deveni strigoi morţii nepăziţi, peste care a trecut o pisică neagră. Pentru a nu deveni strigoi, morţilor li se înfige în buric sau în inimă o andrea ori un fus. (...) Strigoii se feresc de usturoi, ceapă, tămâie, lumină şi de cântatul cocoşului, dar se tem şi de copii, deoarece aceştia, neavând păcate, au un înger păzitor puternic. În general, strigoii mai pot fi alungaţi cu zgomote de clopot, cu frunze de leuştean şi cu pelin” (Doamna Sofia 2000, 154).

Etimologic şi semantic, termenul *morói* var. *murói*, se explică: < cf. slavonul мора. 1. (În superstiţii) ‘stafie, strigoi despre care se crede că ar proveni dintr-un copil mort nebotezat, ucis sau înmormântat de viu sau dintr-un mort neputrezit căruia nu i s-a făcut slujba religioasă; duh rău care ar suge sângele şi laptele vitelor sau care ar speria copiii; (regional) moromeţ, mortăciune’; 2. (Regional, în superstiţii) ‘om despre care se crede că are puterea de a deochea copiii’ (DLR IX s.v.).

Referitor la următoarea sărbătoare, *Naşterea Sf. Ioan Botezătorul*, cunoscută sub denumirea *Sânziene* – „sunt plante care înfloresc în noaptea dinspre Sâmzenii (23/24 iunie). Dacă înfloresc mai târziu de această zi, se spune că roadele câmpurilor se vor face cu întârziere. În zona de sud a ţării, noaptea când înfloresc Sânzienele se numeşte Drăgaică. În unele sate, fetele pleacă pe câmp în seara de Drăgaică şi adună flori de sânziene în special de culoare galbenă şi împletesc coroniţe sau brâuri. Când ajung acasă, le pun la loc de cinste şi le păstrează, pentru că se crede că sunt bune la tot felul de boli care nu au leac. (...)

Tot în noaptea de Sânziene înfloreşte Iarba Fiarelor, despre care se crede că poate descuia orice încuietoare. În alte zone oamenii îşi află longevitatea vieţii cu ajutorul coroniţelor împletite din flori de sânziene. (...) Se spune că nu e bine să se facă baie în noaptea de Sânziene, căci e pericol de înec, însă persoana care trece de trei ori dus-

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

întors o apă, fără să se oprească, poate să se scalde tot anul în orice apă, căci nu există pericol de înec" (Doamna Sofia 2000, 146-147).

De Sânziene, sălăjenii practicau cam acelaşi obicei: „da Ro şµiÌ căƬnaInµe, fâc&m cunuńíţă aş& mńicnţă cînd Rerám acásă fátă. da şi şµiR că şi sînzîR&ńile alę îs sănăt¾să... mer&m şi cînd Rerám atnnĉ— fátă cîţ— Rerám în cásă şi-aruncám pă poRátă şi num&m pă fiecáre şi nj, aIşµe îR pomiń&m. nj! «ásta-R a luR aIsta / ĉ§aláltă...» şi cáre pµicá jos zîĉ& că, nj, ála m¾re" (Şamşodan Rozalia, Bocşa-Sălaj).

În satul Derşida-Sălaj: „şµiÌ c-atnnĉ— µ·ar o fost sînzîR&ńile, fâĉ™m cunnń—, dă sînzîR&ńe şi l§Ƭaruncám pă cásă că cáre trăi™şte ma· mnlt. aş™ fâĉ™m or— cáre cîţ a· a trăi ş-atnnĉ— aruncám cunnńile pă cásă, le aruncám ş·-atnnĉ— am auzijt că l-o trăsńít pă aléxa ţijţulu· pă ĎĖal... d¾mń™, ·ártă-l!" (Balota Taţiana-Maria, Derşida-Sălaj).

În localităţile situate pe cursul văii Sălajului, „să fâĉ™Ì coronIţă Ďe sînzîR&ńe, s-aruncáÌ pă cásă cu numír§a: «nj, ásta-· a m§a, ásta-· a ta» şi la cáre căĎ™, zîĉ™: «nj, acéla să mărítă!» f™µil˜ să mărítă saÌ zîĉ™ că, dácă ·eráÌ péntru f™µe, dác-aş™ Ďe áltă famíli·e zîĉ™ că m¾re, la cáre cáde jos, m¾re" (Lung Virginia, Bulgari-Sălaj).

Pe cursul râului Someş, „Ďe sînzîR&ńe ţijńem no· că, zijĉem ĉe fâĉem, să veĎém v·áţa famílie· cáre cît o trăí, ápi ·™ste o fl¾re î· zîĉe sînz·ánă, aĉęRé vr™me, o *buru·ánă* ma· bińe zîs şi fâĉ™m cunnn—, coroníţă aş™ şi aruncám pă cásă, cînd ·erá cŠsîle ma· Ďemnlt cu pá·e. să prind§á cînd ÌƬaruncá· ş·-ápi cáre-·... zîĉ™m: «ásta-· a lu· táta, ásta-· a lu máma, ásta-·», nj, spuń™m pă tăţ pă rînd ş·-ápi cáre, Ďe pµicá voƬnna Ď§-acólo, ápi zîĉ™m: «aĉéla a murí înµí·e dîn famílie» şi zîĉ§á că aş™ s-o şiƬntîmplát" (Fărcaş Vilma, Cheud-Sălaj).

În satul Hurez, am aflat că: „Ďe sînzîR&ńe, fac cunnń—, amn nu fáĉe ním˜. daƬpijnăƬamn, véµi bătrijń— şi... fâĉ™ cunnń— d-ál˜ rotnnĎe aş˜ Ďin flór— Ďe sînzîR&ńe, l§Ƭaruncá pă cásă şi zîĉ™· că nj: «ála o trăít ma· mnlt a cu· rămijn acólo p-acoperíş»" (Mirişan Nicolae, Hurez-Sălaj).

De asemenea, în localitatea Sânmihaiul Almaşului: „Ďe sînzîR&ńe şi Ďe la sînzîR&ńe fâĉ™Ì cunnń— şî aruncáÌ pă cásă cîţ— morţ av™Ì şî cîţ— ·erá aş™ Ďe mărität... f™µele şî nj, aş™ ·erá obiĉ™·u mer™ cunnń— Ďe sînzîR&ńe şi le zvîrl™ pă căs" (Sântămărean Nastasia, Sânmihaiul Almaşului-Sălaj).

Pe cursul râului Someş, în Someş-Guruslău, „strînj™m sînzîR&ńe în ajnn °e sînzîR&ńe şi fâĉ™m coroníţă, o prinĎ™m aş™ r¾tă şi Ìă aruncám pă şnră... «ásta-· a lu· vioríca, ásta-· a luƬşµefán, ásta-· a li...», la fiecáre ş·-ápi Ďe zîĉ™m că a lu· cáre nu s-acăţá ĎinƬpríma cor¾na să st™·e acólo, Ďe nu s-acăţá, nj, zîĉ™ c-ála m¾re zîĉ™, că ·-o pµicát cor¾na" (Barbur Valeria, Someş-Guruslău-Sălaj).

După cum se poate remarca, unii informatori apelează la cuvântul *buruiánă* [< „slav. (rus., rut., bulg., sârb.) *burjanŭ*" (DLR I s.v.) 'orice plantă ierboasă care creşte necultivată'] în detrimentul termenului *sânziană* tocmai pentru a accentua tipul de plantă: „sălbatică", necultivată.

Ultima sărbătoare la care ne oprim atenţia şi care încheie studiul nostru este *Sf. Andrei* denumită, de altfel, în calendarul popular, *Indreiul fetelor*, şi conservată de

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

unele sate din Sălaj. „Cele mai multe dintre practicile puse în act de fetele nemăritate ţin de aflarea *orândei* şi de ghicirea numelui celui care le va fi hărăzit ca soţ. Scenariul sărbătorii impune primordial o abstinenţă alimentară severă, uneori cu specificaţii speciale şi pentru consumul apei: «la noi şi-o făcut fetele turtă sărată, da io nu mi-am făcut. Făceau dintr-o mână de făriná şi multă sare şi o coceau pă *lespede*, fără ulei, fără nimica. O învârtea în oarece *ştergură* şi o punea sub cap. O rupea în patru şi mânca on sfert din ea şi restul îl punea su pernă. Şi şi nu beie apă. Şi zâce că noaptea visa că cine i-i rânduit şi ala vinea noaptea în vis şi îi aducea apă. Asta să făcea de Indreiu fetelor, de Sfântu Andrei. Atunci îşi făceau turta şi în noapte aceie visau. La Sfântu Andrei» (Veronica Moş, Surduc-Sălaj)" (Burghele 2015, 13).

În continuare, ne referim la termenii: *orândă* [At: ISPIRESCU, L. 138 / V: (reg) *orând sm* / Pl: *~de* / E: pvb *orândui* 1. '(Pop) Destin'; 2. (Reg) 'Obicei' (MDA II s.v.)] care, pe lângă sensurile 'destin' şi 'obicei', face trimitere şi la jocurile din habă care erau realizate de tinerii participanţi. Cele mai cunoscute jocuri din şezătorile sălăjene fiind: „*Orânda*" „Bârdâgău", „Fântâna", „Spate" a căror menire era să ghicească ursita / ursitul alături de „Gâsca", „Friptul gâştii", „Raţa", „Furatul fusului", „Puricele", „Jocul pâinii", „Moara", „Proţapul" şi „Bâza"; *léspede*, var. *léspide* < „*cf*. lat. *lapis, lapidis*" (DLR VII s.v.) „tigaie cu coadă mai lungă" şi *ştérgură* < *ştergar* < „a şterge" + suf. *-ură*, „prosop"; în satul Nadiş – Cehu Silvaniei un detaliu ornamental este denumit local „vargă" (Demeter 1979, 17); un alt model se numeşte „râuri" în comuna Ileanda (Demeter 1979: 41); în comuna Camăr apare notat local „almás – makkos" (Demeter 1979, 42); iar în comuna Bobota, este prezentă forma locală, „platcă" (Demeter 1979, 53).

Foarte interesant că, în graiurile sălăjene, pentru a desemna cuvântul *prosop*, se folosesc trei forme aflate în raport de sinonimie: *dos*, *ştérgură* şi *abrós* [< magh. *abrosz* „faţă de masă" (Tamás 1966, 50)]. Chiar dacă pentru ultimul termen sensul este de „faţă de masă", sălăjenii îl folosesc pentru a desemna un „prosop".

Dacă ziua de *Sf. Andrei* poartă denumirea de *Indreiul fetelor*, atunci „noaptea de Sf. Andrei mai e denumită şi Noaptea Strigoilor. În această noapte, se spune că moroii se adună prin cimitire şi biserici părăsite, dansează şi chiuie. Ca să nu vină peste casele lor, oamenii ung tocurile de la uşă cu usturoi. Strigoii mai pot chema obiectele din casă să-i lase să intre, dar, dacă acestea sunt aşezate cu gura în jos, nu se pot duce să descuie uşa" (Doamna Sofia 2000, 154-155).

Astfel, de Sfântul Andrei „se fac cruci, pe la fereşti, cu usturoi; se ung coarnele vitelor şi mănâncă cu toţii usturoi, de care miros fug strigoii" (Gorovei 2012, 26).

În concluzie, prin seria superstiţiilor prezentate, am intenţionat să surprindem câteva aspecte din regiunea sălăjeană, să schiţăm câţiva termeni şi, nu în ultimul rând, să ne amintim că „în superstiţii, găsim un adevărat tezaur spiritual care, de multe ori, depăşeşte un spaţiu geografic sau cultural. A cunoaşte acest tezaur este o îmbogăţire personală" (Doamna Sofia 2000, 6).

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)

În perspectivă dialectală, am încercat să realizăm un scurt inventar de termeni prezenţi în graiurile sălăjene, care s-au dovedit a fi variaţi, cuprinzând sferele de existenţă ale locuitorilor regiunii cercetate.

De asemenea, am trecut în revistă etimologiile termenilor şi am explicat semnificaţiile cuvintelor, raportându-ne, atât la context, cât şi la sensul general al noţiunilor analizate.

Referinţe bibliografice

Volume

Burghele, Camelia. 2015. *Satele sălăjene şi poveştile lor. II.* Ritual, ceremonial, sărbătoresc. Bucurie şi tristeţe în satul sălăjean tradiţional. Zalău-Bucureşti: Editura *Caiete Silvane-Etnologică*.

Ciauşanu, Gh. F. 2001. *Superstiţiile poporului român*, în asemănare cu ale altor popoare vechi şi noi. Bucureşti: Editura SAECULUM I.O.

Demeter, Attila. 1979. *Cusături – Ţesături populare din Sălaj*. Zalău. Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al Judeţului Sălaj, Centrul de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă.

Gorovei, Artur. 2012. *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*. Bucureşti: Editura SAECULUM I.O.

Nicolau, Irina, Mihalache, Carmen. 2012. *Credinţe şi superstiţii româneşti*, după Artur Gorovei şi Gh. F. Ciauşanu. Ediţia a II-a. Bucureşti: Editura Humanitas.

Sofia, Doamna. 2000. *Superstiţii din bătrâni*. Bucureşti: Editura POL Media.

Stoica, Dionisie, Lazar P., Ioan. 1908. *Schiţa monografică a Sălagiului*. Institut Tipografic şi de Editură în Şimleu – Silvaniei.

Tout, Denisa-Maria. 2018. „Din lexicul credinţelor populare sălăjene", în *Annales Universitatis Apulensis.* Series Philologica, vol. 19/2, Alba-Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918", pp. 185-192.

*** 1993. *Carte de superstiţii*, Colecţia PARANORMAL: Magie, Superstiţii, Ocultism. Iaşi: Editura Porţile Orientului.

Dicţionare

CADE = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu. 1926-1931. *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*. Partea I. *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-Aurel Candrea. Partea II. *Dicţionarul istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu. Bucureşti: Editura Cartea Românească.

DA, DLR = *Dicţionarul limbii române.* 2010. Ediţie anastatică după *Dicţionarul limbii române* (DA) şi *Dicţionarul limbii române.* Bucureşti: Editura Academiei Române.

DER = *Dicţionarul etimologic al limbii române*. 2002. Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu-Marin. Bucureşti: Editura Saeculum I. O.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*. 2009. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.

EHWUER = Lajos Tamás. 1966. *Etymologisch-Historisches Wörterbuch der Ungarischen Elemente im Rumänischen*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

MDA = *Mic dicţionar academic*. 2010. Vol. I-II. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.

NDULR = Oprea Ioan, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu şi Victoria Zăstroiu. 2006. *Noul dicţionar universal al limbii române*. Bucureşti: Editura Litera Internaţional.

BDD-A31441 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:26 UTC)